
Biztonság és magánélet. Egy témakör két folyóiratban

A „biztonság” és a „magánélet” (*privacy*) olyan fogalmak, amelyeket kiterjedten használunk a köznyelvben, de egyúttal számos tudomány- és szakterület – köztük a filozófia, a szociológia, a jog, a közgazdaságtan, a kriminológia és nem utolsósorban a megfigyeléstudomány (*Surveillance Studies*) – kiemelt kutatási tárgya. Közismert fogalmakról van tehát szó, amelyek jelentését az utca embere magától értetődőnek tartja, és amelyekről különböző nézőpontokból már eddig is könyvtárnyi tudományos és szakirodalmi publikáció született, de amelyeket többdimenziós voltak és komplexitásuk miatt mégis nehéz egzakt módon definiálni. Viszonyuk is ellentmondásos: van, aki a személyes magánszféráját és biztonságát mintegy iker-követelménynek tekinti, mások a biztonságot közösségi értéknek, a magánélet érvényesíthetőségét egyéni értéknek ítélik. A médiafogyasztó állampolgár pedig a „szekuritizáció” korában, és főleg az információs és kommunikációs technológiák által támogatott és inspiált megfigyelési eszközök és rendszerek közegében látszólag elkerülhetetlen alkuhelyezettel szembesül: amennyivel fontosabb számára az egyik érték, annnyival többről kell lemondania a másik érvényesítésében. Az alkuszemléletet erősíti az is, hogy aki az egyik fogalommal kapcsolatos valamely szakterületen jártas, a másikhoz nem, vagy csak felületesen ért, és szemléletében is azonosul a sugallt alku két fő elemének valamelyikével. A magyar nyelvű szakirodalomban eleve kevés tudományos igényű publikáció született a két fogalom bármelyikének vizsgálatára, viszonyuk, összefüggéseik sokoldalúságának elemzésével pedig adósak magyarul publikáló kutatóink, szerzőink.

Olvasóink már értesültek róla, hogy a Replika és az Információs Társadalom szerkesztősége a közelmúltban elhatározta: a jövőben együttműködik egymás folyóiratszámainak, cikkeinek népszerűsítésében és egyes, mindkét periodika szakterületébe tartozó témák közös gondozásában. Kölesönös recenziókkal, tartalomjegyzékek közlésével már találkozhattak az olvasók, jelen számunkban pedig az első közös tematikus összeállítás tanulmányait olvashatják, amelyek a két folyóiratban egyszerre jelennek meg, nyomtatott és elektronikus formában egyaránt. A közös téma a biztonság és a magánélet (*privacy*) viszonyrendszere. Azok a tanulmányok, amelyek elsősorban társadalomelméleti vagy szociológiai szempontból elemzik a kérdéskört vagy annak egy részterületét, a Replika hasábjain jelennek meg, az új információs technológiák alkalmazását és hatását involváló írások pedig az Információs Társadalom rovataiban.

Együttműködésünk egyúttal műfaji újdonságot is eredményez: tudomásunk szerint a magyar sajtótörténetben még nem fordult elő, hogy egy kétrészes tanulmány első része az egyik folyóiratban, második része pedig a vele egy időben publikált másik független folyóiratban jelenjen meg. Esetünkben a kétrészes, háromszerzős fvezető tanulmány első részét a Replika közli, második részét pedig az Információs Társadalom – aki tehát érdeklődik a tanulmány folytatása iránt (vagy kíváncsi az előzményére), lapozza fel a másik periodikát, vagy kattintson át a másik honlapra.

Az Információs Társadalom jelen számában *Székely Iván, Somody Bernadette és Szabó Máté Dániel* közös tanulmányuk második részében a biztonság-magánélet alku-modell érvényesülését egy sajátos területen, az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogában vizsgálják olyan ügyekben, ahol a megfigyelés a személyes magánszféra érvényesülésének korlátjaként szerepel a bírói döntésekben. Következtetéseikben javaslatot tesznek a szükségességi-arányossági teszt tényadatokon alapuló fázisainak erősítésére, hogy így a morális mérlegelésen alapuló utolsó fázis (a voltaképpeni alku-modell) kisebb súllyal szerepeljen a döntésekben, ezt követően pedig transzponálják a teszt logikáját a döntéstámogatás területére, ahol egyénekre irányuló megfigyelőrendszerek telepítésének példáján mutatják be a döntés meghozatalához szükséges, sok elágazásos döntési folyamatot, amelyet részletes folyamatábrán is ábrázolnak. *Pásztor Emese* a nagy nemzetközi figyelmet keltő Szabó és Vissy kontra Magyarország ügy kapcsán vizsgálja a jogi kontrollmechanizmusok szerepét a nemzetbiztonsági célú titkos megfigyelések hatókörének korlátozásában (a strasbourgi bíróságon nyertes beadványozók a Terrorrelhárítási Központ bírói engedélyt nem igénylő lehallgatási jogosítványait kifogásolták). A szerző azt elemzi, hogy intézményi, hatásköri, illetve eljárási szempontból hogyan rajzolható fel egy olyan, a strasbourgi mércének és a magyar alkotmányos hagyománynak megfelelő rendszer, amely valóban alkalmas is a titkos megfigyelések hatékony külső kontrolljának megvalósítására. *Szabó Endre Győző és Révész Balázs* tanulmányukban a magánszféra és biztonság kérdéskörének komplexitását érzékeltetik, s a két terület közös pontjaként az adatbiztonság, és ezzel összefüggésben a tudatos, felelős felhasználói attitűd jelentőségét hangsúlyozzák. Kitérnek az új egységes európai adatvédelmi rendelet (GDPR) magánszférát és biztonságot egyaránt szolgáló leendő jogintézményeinek bemutatására is. *Kiss Attila és Krasznay Csaba* a felhasználói viselkedéselemzés kiberbiztonsági hasznosságát és egyúttal adatvédelmileg vitatható természetét elemzi. A szerzők megítélése szerint a kiberbiztonság védelmi oldalán állók lemaradásba kerültek a támadó oldallal szemben, és ennek ledolgozására az egyik ígéretes módszer a felhasználók viselkedésének prediktív elemzése. E módszer nyilvánvaló társadalmi kockázatainak kezelésére elvi szinten a traszparencia biztosítását, az adatalanyi kontroll érvényesíthetőségét, a hozzáférési jogok egyértelmű tisztázását és az elszámoltathatóság és ellenőrzés megvalósítását tartják alkalmasnak. *Gulyás Gábor György* a legfrissebb kutatási eredményeket foglalja össze tanulmányában a privátszféra-barát, bizalmas kommunikációt lehetővé tevő anonimizálási módszerek gépi tanulás alkalmazásával történő visszafejtése területén. Ezek a deanonimizációs eljárások tovább fokozhatják az üzleti, politikai vagy biztonsági célú megfigyelés hatékonyságát, egyúttal tovább szűkítik az adatalanyok információs önrendelkezésének lehetőségét. Konferenciabeszámoló rovatunkban *Székely Iván* a tízéves jubileumához érkezett Computers, Privacy and Data Protection (CPDP) konferenciáról, a magánélet és az adatvédelem kapcsolatának talán legnagyobb és legjelentősebb nemzetközi rendezvényéről ír, felvázolva a konferencia történetét és azt a kontextust is, amely a CPDP-t kiemeli a hasonló tárgyú szakmai rendezvények sorából.

A szerkesztők

